

Nikki Dekker

diepdiepblauw

ROMAN

2023

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

HAAI

‘Wat is het belangrijkste dat je moet weten over de oceaan?’ vraagt Marlin aan z’n zoontje Nemo.

‘Dat het niet veilig is,’ zegt Nemo.

&

Ik ga voor het eerst alleen op een ongeorganiseerde vakantie; geen kamp, geen schoolreis, maar een eigen reis. Ik heb geen vrienden met wie ik op vakantie zou willen, en zij niet met mij, maar daar denk ik niet aan. Ik denk aan het avontuur, aan hoe ik mezelf ga leren kennen, op mijn eigen twee benen zal leren staan, en herhaal dit mantra tot het de enige reden wordt.

Waar ik ook ben, bij aankomst herhaal ik hetzelfde ritueel: zodra ik mijn backpack in de bagageruimte van het hostel heb achtergelaten, loop ik met de stadskaart, die ik al in Nederland heb gekocht, naar het vvv-kantoor.

‘Hoe veilig is deze stad?’ vraag ik.

‘Kan ik hier als meisje ’s nachts alleen over straat lopen?’

‘Ook in een kort rokje?’

In elke stad moeten de vrouwelijke vvv-medewerkers lachen.

‘Vanzelfsprekend,’ zeggen ze.

‘Misschien word je beroofd,’ zeggen ze, ‘maar dat is het ergste wat er kan gebeuren.’

Daarna loop ik door naar het busstation, waar ik de volgende bus reserveer. Met mijn zakhandboekje Spaans sta ik aan het loket. ‘Donderdag, enkele reis, ochtend, als-tublieft.’

De medewerker stapt direct over op het Engels, maar ik blijf het proberen.

‘Tienvijs euro? Dank u wel.’

&

Ik denk dat ik altijd vermoed heb dat tropische zeeën, de azuurblauwe uitgestrekte wateren die palmbomen vergezellen in toeristenfolders, niet werkelijk bestaan. Dat ze zijn ingekleurd door Photoshop. Hoe kan er iets leven in een plas water die er zo steriel uitziet? Hoe ontsnap je als vis aan roofdieren wanneer iedereen je kan zien? Nu zwem ik erin. Het blijft hier zo lang ondiep. Ik ga steeds verder, uit naar zee.

‘Blijf je wel een beetje in de buurt!’ roept mijn vader.

‘Er staat geen stroming!’ roep ik terug, en ik zwem door, mijn gezicht naar de bodem gericht, een trage borstcrawl, mijn armen die als wieken door de lucht waaien, het water breken, en dan zie ik het ineens: de diepte.

In twee, misschien drie meter, buigt de bodem plotse-ling naar beneden af, in een diepe hoek naar het duister. Geen zand, geen rotsen meer. Ik haal adem en zwem naar beneden, kaarsrecht, probeer zo ver mogelijk te komen. Mijn oren doen pijn. De bodem is nog altijd niet in zicht. Ik geef het op en laat mezelf naar boven drijven. Nog even probeer ik verder te zwemmen, dan bekruipt me een

gevoel. Een gevoel van – ik wil niet zeggen gevaar, maar ten minste een bepaald soort onveiligheid. Ik draai om en zwem terug, tot ik het zand weer onder me zie.

&

Nog voordat Steven Spielberg zijn meesterwerk uitbrengt en met een simpele tweetoon alle haaien tot monsters maakt, zijn mensen al bang voor haaien. De vissers en zeelieden kennen de verhalen van mannen die overboord worden geslagen en ondergetrokken door een verschrikkelijk monster, of de bemanning van een gezonken schip die aan stukken gescheurd wordt teruggevonden.

Het bekendste verhaal, dat de zeerot in *Jaws* vertelt, is dat van de USS Indianapolis. Dit Amerikaanse marineschip zinkt, nadat het is beschoten door Japanse torpedo's, midden op de Filipijnse Zee naar de bodem. Negenhonderd mannen raken te water. Gelukkig is het een tropische zee; niemand sterft door onderkoeling. Na vier dagen, als de schipbreukelingen eindelijk ontdekt worden, zijn er nog maar driehonderd over.

Maar in tegenstelling tot wat Quint in de film zegt, kun je niet zomaar uitrekenen hoeveel ervan door haaien zijn opgegeten; het overgrote deel sterft van de dorst en hitte. Sommigen beginnen zeewater te drinken, dat zoveel zout bevat dat het nog verder dehydrateert, tot de hersenen uitdrogen en je gek wordt. Waarschijnlijk zijn tachtig, hooguit honderdvijftig van de zeshonderd doden toe te wijzen aan haaien, en dan niet de grote witte haai die als bovennatuurlijk monster steigers en boten aan gort bijt in *Jaws*, maar oceanische witpunthaaien, die in groepen aanvallen en nooit in de buurt van de kust worden gezien.

&

Voor mijn tiende verjaardag krijg ik mijn eerste dagboek, met een slotje erop en pagina's die ruiken naar chemische fruitsnoepjes. Het concept 'in medias res' is me vreemd, en dus ben ik wekenlang bezig met het beschrijven van alles wat er is voorgevallen in mijn leven vóór de dag na mijn tiende verjaardag, waarop het dagboek had moeten beginnen, maar die ondertussen ook alweer weken geleden is. Ik schrijf in een race tegen de klok, maar het is niet vol te houden, en wanneer ik besef dat ik elke dag op deze manier zal moeten beschrijven, voor altijd, iedere gedachte, elk gesprek, wat ik heb gegeten, wat ik op school heb geleerd, wat ik op televisie heb gezien – het gewicht van het leven dat me te wachten staat, verlamt me. Er is geen houden aan de stroom van informatie. Ik kan geen onderscheid maken tussen wat ertoe doet, of eigenlijk: voor mij doet ieder aspect ertoe. Ik vraag me af waarom personages in de film nooit naar de wc gaan. Als ik een verzonnen verhaal schrijf, begin ik met de stamboom van mijn hoofdpersonage. Aan de avonturen kom ik niet toe. Misschien is dat wel waarom ik graag lang in de bus of trein zit: het verhaal is onderweg, maar nog niet begonnen. Nu hoeft ik niks. Alles gaat gebeuren. Wacht maar.

&

Als ik op de kamer van mijn hostel in Madrid aankom, zit daar al een groepje op de grond te drinken. Ze stellen zich voor: Serafina, Maggie, Laurie en Charlie. Charlie is een jongen met rossig haar en helderblauwe ogen. Als ik

me voorstel, fronsst hij: ‘Waar ik vandaan kom, is dat een jongensnaam.’

‘Waar ik vandaan kom, is Charlie een meisjesnaam,’ zeg ik. ‘Maar ik ben niet zo geneigd om mijn eigen ervaring centraal te stellen.’

Het is een gevatte opmerking, iets wat ik niet snel zou zeggen, behalve tegen iemand van wie ik weet dat hij niet genoeg tegenspraak krijgt. Alleen al hoe hij daar ligt, op een bed dat niet van hem is, met die meisjes in een halve cirkel op de vloer die naar hem opkijken. Nu kijken die meiden, die in feite vrouwen zijn, naar mij en lachen.

‘Is dit bed nog vrij?’ vraag ik, en ik zwaai mijn rolkoffer op het onderste matras, vlak naast zijn voeten. Hij begint te lachen. ‘Het is van jou.’

Ik pak het glas aan dat Serafina me in de handen drukt.

‘Cola met rode wijn,’ zegt ze. ‘Heel Spaans. Alle locals drinken het.’

&

Er zijn niet veel haaienaanvallen in Spanje. Sharkattackdata.com vermeldt onder meer gevallen in Valencia (zwemmen), Tenerife (door de branding waden) en Salou (op een luchtbed). De laatste fatale aanval vindt plaats in 1912, als de gouverneur van Mallorca uit een boot valt en wordt gegrepen.

&

Als ik de volgende avond het hostel binnenloop staat Charlie in de keuken, omringd door grote pannen waar stoom vanaf slaat.

‘Ik maak coq au vin,’ roept hij. ‘Eet je mee?’

Een geruite theedoek hangt over zijn schouder. Hij roert met pollepels, proeft en trekt een gezicht alsof hij weet waar het naartoe moet en hoe hij daar gaat komen. In de twee uur dat hij in de keuken staat, verzamelen zich steeds meer mensen om hem heen. Of nou ja, vrouwen. Vrouwen die hem helpen met het snijden, het roeren, het inschenken van glazen wijn, de afwas. Als hij langs me loopt, kijk ik op van mijn boek.

‘Kan ik nog helpen?’

Hij aait me over mijn hoofd.

‘Iemand moet het leeswerk doen,’ zegt hij. ‘Dat is jouw taak.’

&

De haai is een prehistorisch wezen; hij zwemt al 400 miljoen jaar rond op deze aarde. In contrast: de mensensoort bestaat 2 miljoen jaar. De meeste van de prehistorische haaien zijn uitgestorven, waaronder de monsterlijke megalodon (Grieks voor ‘grote tand’). De fossiele tanden die van deze soort zijn gevonden, zijn zo groot dat ze de hand van een volwassen vrouw bedekken. De tanden worden eeuwenlang als bewijs voor het bestaan van draken opgevoerd. In werkelijkheid was de megalodon een achttien meter lange haai die zijn bek twee meter wijd kon open-sperren. De megahaai zwom ook hier, in Nederland, toen dit land nog een zee was. De fossiele tanden zijn gevonden in Cadzand, Brabant, Twente en Limburg.

&

Charlie is 28 en cameraman bij de BBC. Hij is in Madrid om Spaans te leren als deel van een leiderschaps- en goededoeleninstantie, een project dat ik niet goed begrijp. Ik heb er twee keer naar gevraagd en elke keer fronst hij, schudt zijn hoofd, en zegt: 'Het is een soort sekte. Vraag me er niet naar.'

We delen eenzelfde fundamentele onverschilligheid; we zijn liever op onszelf en niet zo snel ergens van onder de indruk. De mijne is een aangeleerde houding. Waar die van hem vandaan komt, weet ik niet. Terwijl de meisjes om hem heen hangen en vragen wat ze vandaag zullen gaan doen, maak ik er een punt van om na het ontbijt snel mijn spullen op te bergen en over mijn schouder 'Nou, fijne dag, jongens!' te roepen. Het werkt: na vijf minuten staat hij in de deuropening van mijn kamer:

'Wat ga je doen?'

Ik raap de spullen die in mijn schoudertas moeten (camera, zonnebrand, flesje water, notitieboek, leesboek, portemonnee, mobiele telefoon, sleutels) bijeen om zeker te zijn dat ik niets vergeet.

'Weet ik nog niet,' zeg ik. 'Meestal loop ik gewoon de stad in tot ik honger krijg en dan ga ik ergens iets eten, en dan loop ik weer verder.'

'Ik wilde naar het paleis gaan,' zegt hij. 'Ik dacht, misschien heb je wel zin om mee te gaan?'

&

Ik heb een kleine verzameling zwarte, versteende haai-entanden thuis. Ik aai ze, houd ze in mijn hand, bijt er zachtjes op om mezelf eraan te herinneren hoe hard ze zijn. Dat heb ik van mijn vader geleerd: je tanden kennen

hardheid beter dan je vingertoppen. Het is een primitieve manier van onderzoeken en precies zoals haaien voelen: met regelmaat zetten ze hun tanden in iets (een boei, een surfplank, een been) zonder direct door te bijten. Ze willen alleen proeven wat het is dat ze hier zijn tegengekomen.

&

‘Vijftien euro?’ roept hij verontwaardigd uit bij de ingang. ‘Dat gaan we niet doen.’

‘Ach,’ zeg ik, ‘het is ook maar een kasteel. Ik ga net zo lief ergens anders heen.’

Maar dat bedoelt hij niet. Hij haalt zijn portemonnee tevoorschijn en trekt er een kaartje uit met het logo van de BBC erop. In rap Spaans begint hij te praten. Dan knikt de vrouw en laat ons naar binnen.

‘Ik heb gezegd dat ik research kom doen voor een mogelijke nieuwe documentaire,’ grijnst hij.

‘En ik?’ vraag ik.

‘Jij bent mijn assistent,’ zegt hij en hij slaat z’n arm om me heen, alsof ik z’n kleine zusje ben.

&

Er is geen enkele haai die de mens als eten beschouwt, of doelbewust op mensen jaagt. Haaienaanvallen gebeuren omdat de haai zijn territorium verdedigt tegen indringers, omdat hij gestuurd wordt door bloed of de geur van vis, of omdat hij een voorwerp aanziet voor een prooi. Het surfboard, met de handen en voeten die in het water liggen, lijkt van onder op een dikke zeeleeuw, en glinstert

rende juwelen of glimmende, contrasterende badpakken, doen denken aan kleine, wegschietende visjes. De meeste zogenaamde ‘aanvallen’ zijn gevallen waarbij de haai een hap neemt, constateert dat dit niet is waar hij op zit te wachten, en snel weer wegzwemt. Het probleem is natuurlijk dat de mens in kwestie dan al bloedt, en het bloeden nieuwe haaien aantrekt, die ook allemaal een hapje willen proeven.

In de Verenigde Staten, waar haaien aan de kust rondzwemmen, hebben ze berekend dat de kans dat je sterft aan een hartaanval 1 op 5 is. De kans dat je overlijdt door een verkeersongeluk is daar 1 op 100. De kans dat je door de bliksem wordt getroffen is 1 op 80.000. En de kans dat je sterft als gevolg van een haaienaanval is 1 op 3.000.000.

Elk jaar worden wereldwijd tien mensen door een haai gedood. Elk jaar worden 100 tot 250 miljoen haaien door een mens gedood.

&

Ik wil zijn kleine zusje wel zijn. En in zekere zin word ik dat ook. Als ik drie jaar later in Londen woon, neemt hij me mee op sleeptouw. Hij is degene die me MDMA laat proberen en de rest van het feest bij me blijft, me water geeft en kauwgom, de volgende dag eten voor me kookt en me zijn laptop geeft als ik zeg dat ik een heel goed idee voor een verhaal heb. ‘Nog altijd high,’ glimlacht hij, ‘blijf maar hier tot je moe bent.’ Hij vindt het fijn als ik in zijn kamer zit te schrijven en prijst elk verhaal dat ik hem laat lezen als een onmiskenbaar meesterwerk. Hij stelt me trots voor aan zijn vrienden als *‘my little Dutch friend’*,

hij vrolijkt me op wanneer ik verdrietig ben, hij maakt lange wandelingen met me door Brockwell Park en praat met me over liefde. Hij kookt voor me, hij neemt me mee naar de bioscoop, en hij laat me nooit voor iets betalen. Hij zorgt voor me. Charlie is een levende, volwassen man, maar in mijn gedachten bestaat hij als droomprins met wuivend haar die me komt redden. Van mezelf, vooral.

&

Er zit een kern van logica in onze angst voor haaien. De haai heeft bovennatuurlijke krachten die wij ons nauwelijks kunnen voorstellen: hij 'ziet' beweging door middel van elektrische signalen. Met zijn zogenaamde 'ampullen van Lorenzini', de kleine poriën in zijn kop, vangt hij de prikkels van spartelende vissen op, zodat hij er gericht op af kan zwemmen. Als hij dichtbij genoeg is, kan de haai zelfs een hartslag waarnemen. Met dat zesde zintuig voelt hij de elektrische spanning van een platvis die zich verstopt in het zand.

&

Overal kom ik liefdesbrieven tegen. Blogs, e-mails, chatgeschiedenissen; als glazen flessen dobberen ze in het water, de bekentenissen erin te sentimenteel, te veeleisend, te afhankelijk, geschreven in rode letters, een waarschuwing aan de zeevaarders die het wagen er een op te pikken. Het is beschamend om zoveel te voelen, zoveel te zijn. Het maakt dat ik maar door blijf eten, niet meer wil eten, op de trappers duw tot ik licht in mijn hoofd ben, hete douches neem, koude douches neem, trappen op en

af ren, en schriften vol pen over wat hij zei en wat ik zei. Jongens, vooral oudere jongens, brengen een drang in me los om me over te geven, me op ze te werpen, me te laten adopteren als een straatkat.

&

Filmanalytici prijzen *Jaws* om allerlei meesterzetten, zoals de dolly zoom of de iconische soundtrack die het naderende onheil en de traag heen en weer zwiepende staartvin symboliseert. Als je het mij vraagt is de gele boei de meest briljante ingeving.

Zodra de haai zelf aanvalt is hij niet eng meer; het is duidelijk een nep, mechanisch monster. Je ruikt de rubberen nieuwe-autogeur al bijna. Het meest angstaanjagend zijn de scènes waarop je de haai in de buurt weet, maar geen idee hebt waar hij is. Steven Spielberg maakt deze scènes nog spannender door de personages grote gele tonnen aan de haai te laten bevestigen die hem aan de oppervlakte moeten houden. Het werkt niet: de haai is te sterk en blijft zelfs met drie tonnen uit het zicht verdwijnen.

Als Spielberg het boek waar *Jaws* op gebaseerd is voor het eerst leest, is hij niet onder de indruk. In interviews vertelt hij dat hij de personages zo onsympathiek vond, dat hij hoopte dat de haai ze allemaal op zou vreten. Die partijdigheid blijkt uit de film, waar de camera vaak het perspectief van de haai inneemt. De mensen zijn geen echte helden. Ieder mens, van de karikaturale haaienjager tot de rijke wetenschapper van het Oceanisch Instituut, heeft z'n noodzakelijke gebreken, en de hoofdrolspeler, Chief Brody van de politie, laat de stranden open omdat

het economisch gewin van toerisme belangrijker wordt gevonden dan een dode vrouw. Wie is hier het monster?

&

Het is een zomerse dag en een vissersboot komt terug van zee met honderd haaien die als stootkussens aan lijnen van de rand van het schip hangen: hamerhaaien, zaagvissen, tijger- en zandhaaien. Dit speelt in 1920, natuurlijk – de meeste van deze haaiensoorten zijn inmiddels beschermd – maar vooral: niemand kan zich voorstellen dat je zoveel haaien op een dag zou vangen. Zelfs op de plekken die geadverteerd worden als hotspots zie je er misschien een handvol, misschien tien – zeker geen honderd.

En toch worden er steeds meer haaienaanvallen geregistreerd. Grotendeels omdat er meer toeristen zijn, dus meer ontmoetingen tussen haaien en mensen, maar wellicht ook omdat, door klimaatverandering en overbevissing, de leefomgeving en het dieet van de haai is aangetast. Mensen zijn geneigd te gaan kanoën tussen zeeleeuwen (midden in het buffet van de haai), of te zwemmen bij een drop-off (het punt waar de zee ineens heel diep wordt), waar haaien jagen op verdwaalde visjes uit het rif. We lopen de deur van de haai plat, en zijn geschokt als hij een keer van zich afbijt.

&

Ik woon een jaar lang bij hem in Londen, op twintig minuten lopen, maar we zien elkaar niet eens zo heel vaak. Hij is veel weg, op reis voor zijn werk, maar ook, vooral: afwezig. Een jaar lang ben ik bezig met onze relatie, ik

ontleed elke correspondentie, probeer te begrijpen wat er aan de hand is, maar kom niet verder dan dat hij me irritant vindt, of te jong, of te saai. Geen moment overweeg ik de mogelijkheid dat het slecht met hem gaat, echt slecht, dat hij lijdt aan serieuze depressies waarin hij probeert te verdwijnen. Dat verhaal komt niet in me op.

&

We spetteren met onze ledematen en contrasterende, glinsterende badpakken, en we verwachten dat het roofdier onze signalen negeert. We ontwerpen ‘*shark shields*’ die met elektrische golven haaien op afstand houden en we zetten stukken strand af, maar tegelijkertijd gaan we naar ze op zoek, laten ons onderdompelen in kooien, of duiken naar hun gebied op speciale haaienexpedities. We willen in de buurt van het gevaar zijn, het uit onze hand laten eten, voelen wat het ons zou kunnen aandoen.

Keer op keer bewijst de haai dat ie in principe niets met ons van doen wil hebben. Hij is ons niet slecht gezind, hij wil gewoon graag z’n eigen rondje zwemmen zonder opgeschud te worden door een kluwen trappende voeten, die verwarrend veel lijkt op een school zeeleeuwen. Maar wij zijn er niet het type dier naar om andere met rust te laten. Wij zijn het type dier dat binnenvalt, overmeestert, inneemt en uitmoordt. Keer op keer.